

הראשון נצטוה בשש מצות, בא נח הוסיף לו שביעית. זה אבר מן החי, בא אברהם הוסיף שמינית, זו מילה, בא יעקב הוסיף לו תשיעית, זו גיד הנשה, באו ישראל נתן להם עשרת הדברות, נתן להם את הכל. וזהו שכתוב (כמדור ז) כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת, זו התורה שנתנה מכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה, והיא תורה אחת והם עשרת הדברות מלאה קטרת בגימטריא תרי"ג, בחלוף קו"ף בדל"ת באותיות א"ת ב"ש. כשעמדו על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אמר להם הרי כל התורה נתנה לכם, הוי אומר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים וגו'. ר' אליעזר אומר אם יש דין למטה אין דין למעלה, אין דין למטה יש דין למעלה, כיצד אם יעשו התחתונים משפט אינו נעשה מלמעלה, אמר הקב"ה אלו הייתי מבקש שעה אחת לעבור את הדין לא יהיה העולם יכול לעמוד, שהרי אמר ישעיה ע"ה (ישעיה כז) אפשעה בה אציתנה יחד, אם אני פוסע בדין פסיעה אחת אשרוף העולם כולו, למה, או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי (שם), כלומר או יחזיקו בדיני התורה. וכן דרז"ל לא אבדו ישראל אלא בשכיל התורה ומשפט, שנאמר (איוב ד) מבקר לערב יוכתו מבלי משים, אלה המשפטים אשר תשים לנצח יאבדו.

אשר תשים לפניהם. זכה נעשה לו סם חיים, לא זכה נעשה לו סם המות. ובאור זה שלכך הזכיר לשון תשים מלשון סם, להורות שאם הדיין שופט בצדק הוא לו סם חיים, ואם לא, נעשה לו סם המות. ודומה לזה מה שדרשו רז"ל בפסוק (דברים יא) ושמתם את דברי אלה. מלשון סם, הוא שאמרו (יומא עב:) זכה אדם בדברי תורה נעשים לו סם חיים, לא זכה נעשים לו סם מות. (ב) כי תקנה עבד עברי. כוונה תורה להתחיל הדין הראשון בעבד עברי מפני שיש בו זכר ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית. זכר ליציאת

מצרים, שהיו ישראל עבדים להם והקב"ה הוציאם מתוכם להיות עבדים לו לבדו, והוא שכתוב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, והזכיר בדינין דין עבד עברי ראשון כשם שהזכיר בדברות (שמות כ) אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, דבור ראשון. זכר למעשה בראשית, כי כשם שהשבת הוא זכר למעשה בראשית שהש"י ברא עולמו בששת ימים ויום השביעי הוא יום מנוחה, כן הדין הזה זכר למעשה בראשית, כי השנה השביעית לעבד זמן המנוחה ממלאכת האדון כמו יום השביעי, כי השביעיות נבחרות לעולם, בימים, וכשנים, וכשבועי השנים. בימים, יום השביעי שהוא שבת, וכשנים, השנה השביעית שהוא שמטה ג"כ נקראת שבת, וכשבועי השנים, שמטה שביעית והיא מצות יובל, וכל זה עיקר אחד נובע ממקור אחד, והוא סוד ימות העולם הנזכר בפרשת בראשית עד ויכלו.

שש שנים יעבוד. בעבד שמכרוהו ב"ד בגנבתו הכתוב מדבר כמו שנאמר (שמות כב) אם אין לו ונמכר בגנבתו. והזכיר יעבוד, לא עבודה כבדה ולא עבודה של בזיון, שהרי הקישתו תורה לשכיר, שנאמר (ויקרא כה) כשכיר כתושב יהיה עמך, מה שכיר באומנותו אף זה באומנותו, ומה שכיר ביום ולא בלילה אף זה ביום ולא בלילה.

ובשביעית. שביעית למכירה, שנאמר שש שנים יעבוד, ולא שביעית לשמטה. לחפשי. מלמד שאינו צריך גט חרות.

חנם. שאם חלה העבד ברשותו אינו יכול לומר לו תן לי מעות כנגד שכר בטולך או שכר מזונות ושכר הרופא, לכך כתיב חנם, חנם בלא מעות, ובלבד שלא יחלה יותר מג' שנים, שהרי זה חייב להשלים, לפי שהתורה הקישתו לשכיר, וכתוב (ישעיה טז) בשלש שנים כשני שכיר, וכתוב (דברים טז) כי משנה שכר שכיר וגו'.

טוב טעם

ג. הוסיף לו שביעית. כבר כתבתי לעיל פרשת יתרו (פרק כ הערה פ) שחולק על מה שכתב בפרשת בראשית (ב. טז).